

pracovanie problematiky, ktorá je bezpodmienečnou súčasťou a predpokladom výstavby modernej systémovej filozofie. Toto obohatenie naplňuje zmysel a poslanie filozoficko-antropologickej iniciatívy (v Sartreovom prípade zmysel a poslanie jeho existencializmu). Ako v podstate nesystémová filozofia sa svojim naplnením nevyhnutne musí zrušiť, to znamená musí sa začleniť do tej-ktorej systémovej filozofie. Inak ostane torzom, časťou bez celku. Preto je pochopiteľná snaha Sartrea: začleniť svoj existencializmus do systémovej filozofie. Z čisto filozofického hľadiska

sa mi zdá, že Sartreove postoje majú bližšie k Whiteheadovmu filozofickému systému (k jeho teórii prehensie, citnosti, sebatvárania). V Sartreovom príklone k marxizmu museli zohrať významnú úlohu jeho politické a sociálne postoje i jeho povaha „permanentného revolucionára“ a angažovaného človeka.

Preto treba plne veriť Sartreovi, keď píše: „Vo chvíli, keď marxistické výskumy prijímú ľudské rozmery (t. j. existenciálny plán) na základ antropologickej vedy, existencializmus stratí dôvod k existencii“.

Ján Bodnár

MARX HISTORICKÝ A AKTUÁLNY

V edícii Filozofických aktualít SVPL vyšla koncom roku 1967 pod názvom *Marx v NSR* publikácia brnenského filozofa Ľubomíra Nového. Meno, práce a ideová pozícia Nového nie sú slovenskej — najmä filozofickej — verejnosti neznáme. Prítomná knižka opäť potvrdzuje naše poznanie o tomto autorovi. Nový má nielen snahu, ale predovšetkým schopnosť vidieť a nastolovať závažné otázky vývinu a stavu marxistickej filozofie, a to najmä tie, ktoré boli dlho tabuizované, alebo o ktorých sa ešte ani dnes nehovorí s vedeckou otvorenosťou.

To platí aj o štúdií *Marx v NSR*, ktorá ďaleko prekračuje rámec svojho titulu a je aspoň v takej miere reflektovaním vlastných problémov a peripetií marxistickej filozofie ako informáciou o marxológii a nemarxistickej kritike marxizmu v NSR. Práve tento moment robí veľkú publikáciu (180 str.) obsahovo závažnou a umožňuje práci v podstate historicko-filozofickej vyústiť do celého radu teoreticky podnetných záverov na adresu nového chápania a novej štruktúry marxistickej filozofie i jej nového vzťahu k nemarxistickým filozofickým prúdom.

V úvodnej metaforicky nazvanej časti *Cudzinec vo vlastnom rodisku?* usiluje sa autor vystopovať dôvody, kvalifikovať zá-

ujmy a stručne načrtnúť filozofické tradície, ktoré spôsobujú, že na zdanlivo nepriaznivej pôde v NSR zostáva marxizmus filozoficky aktuálnym problémom. V druhej, hlavnej časti (*Marxistická filozofia očami kritikov a interpretov*) pokúša sa potom klasifikovať základné postoje marxológov, prípadne typické interpretácie marxizmu, ako sa javia vo vývine nemeckej filozofie posledného polstoročia.

Zaujímavé sú pritom dva aspekty. Nového postupu: 1. zdôraznenie pozitívneho bádateľského významu v nemarxistickej marxológii nielen z hľadiska potrieb polemiky s ňou, ale i z hľadiska prehlbeného výkladu, kritickej sebareflexie a ďalšieho rozvoja marxistickej filozofie. 2. odhalenie korelácií medzi jednotlivými nemarxistickými interpretáciami a kritikami marxizmu a vnútorným stavom, problémovou mnohostrannosťou a vývinovými metamorfózami (prípadne deformáciami a očistným procesom) samého marxizmu. Inými slovami ide autorovi o myšlienku, že „pohyb ne-

* Jean-Paul Sartre, *Marxizmus a existencializmus*, Praha 1966. Jej prvá verzia je známa už r. 1957, autor ju píše z podnetu svojich poľských priateľov. Český preklad vychádza z diela *Critique de la raison dialectique*, v ktorom tvorí úvodnú časť pod názvom *Question de methode* (Paris 1960).

marxistických interpretácií reprodukuje pohyby marxizmu, že mnohorakosť kritik zodpovedá mnohorakosti tématiky marxizmu, že i vo vnútornom pohybe marxizmu prebieha proces nachádzania autentického marxizmu a vo vzťahu k nemarkxistickej filozofii smerovanie k dialógu“ (168).

Aplikáciou tohto hľadiska dochádza Nový k niekoľkým interpretačným zorným uhlom marxizmu, v ktorých ho nemarkxistickí (alebo i s marxizmom sympatizujúci) myslitelia podrobujú analýze, vypovedajúcej súčasne aj o skutočných momentoch marxistickej filozofie. V krátkosti pre informáciu naznačím, ako Nový zatrieduje a systemizuje tieto interpretácie a kritiky marxizmu.

1. *Marxistická filozofia ako systém dialektického materializmu* je podľa neho predmetom polemiky katolíckych filozofov (G. A. Wetter, J. M. Bocheński) proti zdogmatizovanej stalinskej verzii dialektického materializmu. Táto kritika, i keď jej unikajú špecifické marxistické postoje z oblasti dialektiky dejín, spoločnosti a človeka, a i keď sama stojí na princípoch kresťanského dogmatizmu, odhaľuje podľa autora aj závažné nedostatky tej koncepcie dialektického materializmu, ktorá stavia na predmarxistickej a predkritickej ontológii a tzv. metafyzike hmoty.

2. *Marxizmus ako historicko-filozofický problém* interpretujú, podľa Nového, evanjelickí myslitelia v NSR (napr. E. Metzke, L. Landgrebe, J. Ritter, I. Fetscher). Konfrontáciu Marxa a kresťanstva prevádzajú títo autori, ako ukazuje Nový, na pozadí analýz mladého Marxa, jeho kritiky Hegla a vyústenia v istý typ antropologickej dialektickej filozofie. Kritika marxizmu, opodstatnená opäť pokiaľ ide o pozitivistickozdogmatizovaný marxizmus, sústreďuje sa najmä na otázku prekrytia pôvodnej filozofickej iniciatívy Marxa abstraktnými politickými a ekonomickými cieľmi, v ktorých degeneruje dialektika a odhaľuje sa neschopnosť humanistickej emancipácie človeka.

3. *Antropologický výklad marxizmu* (E.

Thier, H. Popitz, J. Hommes, M. Friedrich atď.) vychádza tiež zo vzťahu Marxa a Hegla a zdôrazňuje — autor tu správne poukazuje na súvislosť tejto nemeckej skupiny s diskusiou fraucúzskych katolíkov, existencialistov a marxistov — primárnosť antropologickej problematiky v genéze marxizmu. Jednostrannú sústredenosť na túto sféru (Marxove politicko-ekonomické náhľady sú iba extrapoláciou jeho filozoficko-antropologických náhľadov!) vyvažujú títo autori subtilným rozpracovaním otázok, ktoré dnes objavujú aj marxistickí antropologicky orientovaní filozofi (napr. v Juhoslávii, v Poľsku, u nás atď.). Nového informácie o „nemarkxistických“ antropologických interpretáciách Marxa sú v tomto smere veľmi inštruktívne. Možno tu nájsť takmer všetky témy aktuálne aj v marxistickej filozofii, poučenej existencializmom a usilujúcej opäť o vlastnú filozofiu človeka (Marxovo poňatie človeka, Marxov humanizmus — jednota materializmu a humanizmu, Marxova kategória odcudzenia a sociálna revolúcia, pohyb dejín ako ľudská skutočnosť, predmetnosť človeka a ontológia bytia, pojem praxe atď.).

4. Ďalšiu kategóriu interpretácií marxizmu podáva Nový v kapitolke *Marxizmus a eschatológia*. Sem zahrňuje teórie, najmä náboženské, vyrovnávajúce sa s marxizmom ako sekularizovanou eschatológiou (Wendland), t. j. teóriou beztriednej spoločnosti a budúcnosti človeka (v ktorej sa vyrieši záhada dejín, uskutoční prechod do ríše slobody atď.) alebo „filozofiou nádeje“ (Moltmann). Najmä na analýze Blochovho diela a jeho „marxistického variantu filozofie nádeje“ ukazuje autor, ako sú problémy budúcnosti, zmyslu a intencionality ľudskej činnosti, otvorenosti dejín a ľudskej sebarealizácie v marxistickej filozofii dôležité; no nesmú byť nielen vecou divinistickej, ale ani hoministickej eschatológie. Len čo sa zotrú reálne vzťahy empirie a histórie, antropológie a histórie, antropológie a ontológie, nahrádza sa kritická teória prítomnosti eschatologickou

konštrukciou budúcnosti. Tu však končí marxizmus ako sociálno-kritická teória a jeho spojenectvo s vedou.

5. Poslednú skupinu interpretácií marxizmu v NSR tvoria v podaní Nového práve koncepcie *Marxizmu ako kritickej teórie spoločnosti*. Prechod k mysliteľom tzv. frankfurtskej školy (napr. T. Adarno, H. Marcuse, J. Habermas), ktorá sa otvorene hlási k marxizmu, nachádza autor v sociologickom poňatí marxizmu L. Koflera, zasiahnutého tiež plodne historicko-materialistickým a dialektickým výkladom spoločnosti a dejín. V zhustených Nového analýzach frankfurtských filozofov (k okruhu ktorých patrí popri emigrovanom Marcusem i emigrovaný Erich Fromm) možno sa dozvedieť ako marxistická filozofia, doplnená empirickým štúdiom spoločenských javov, pomocnými analýzami psychologickými, sociálno-psychologickými, psychoanalytickými i existencialistickými, prechádza v kritiku kultúry, ideológie, filozofie súčasnej západnej spoločnosti (i deformovaného socializmu) a rozpracúva hľadiská teoretických i praktických možností rozumného humanistického usporiadania ľudskej spoločnosti.

Pri rozboroch a charakteristikách všet-

kých naznačených skupín Nový nezanebáva ani nepodceňuje kriticko-polemické motívy, ktoré mnohých autorov v Nemecku privedli k skúmaniu marxizmu. Sám sa však vyvarúva akejkoľvek neplodnej apológie alebo zastieraniu sporných teoretických problémov, ktoré sa objavujú v takejto mnohostrannej historickej a štruktúrálnej analýze marxizmu. V poslednej časti (*O možnostiach marxistickej filozofie*) naopak, považuje túto „kritickú odyseu“ marxizmu za zákonitú a prospešnú. Prospešnú — ako vyplýva z Nového koncepcie korelácií medzi nemarxistickými interpretáciami marxizmu a vlastnými dejinami marxizmu — pre obe strany. Ak na strane kritikov marxizmu nachádza Nový (väčšinou na nemeckom materiáli, no tým viac to platí napr. o francúzskej filozofii) tendencie „od odhalovania marxizmu s cieľom poprieť ho cez jeho pochopenie k dialógu“, na strane marxizmu vidí proces totálnej transformácie: marxistická filozofia sa otvára nielen dialógu s inými filozofiami, ale tým súčasne svojím vlastným dejinám a teoretickým možnostiam, immanentným v jej východiskách, v mnohostrannosti jej sústavy a kritických predpokladoch jej metódy. *Elena Városová*

K ZVEGINCEVOVMU CHÁPANIU VÝZNAMU ZNAKU

V novších semiotických zborníkoch Teoretické problémy aplikovanej lingvistiky¹ a Semiotika a východné jazyky² z filozofického hľadiska zaujmú najmä štúdie Zveginceva a Muryginovej v prvom zborníku, zredigovanom V. A. Zvegincevom, a štúdie skupiny okolo J. V. Roždestvenského, ktorý zredigoval druhý zborník. Z prvého zborníka si všimneme podrobnejšie iba štúdiu Zveginceva.

Štúdia V. A. Zveginceva Význam a chápanie z hľadiska stroja zaoberá sa úvahami o perspektívach mechanizácie, vylíčených elektronikmi-konštruktérmi USA ako obdobie, kedy sústava počítačich strojov si začne „uvedomovať“ svoju existenciu

a „nadobudne želanie“ zväčšiť svoje rozmery. Hoci treba také úvahy hodnotiť ako mystické, pripomína Zvegincev, že mechanizácia má svoju zákonitosť, ktorú treba skúmať, aby sa stroje nestali z pomocníkov nepriateľmi človeka.

Výklad témy svojej štúdie Zvegincev uvádza dvoma tézami o význame znaku. Podľa prvej tézy význam je závislý od znakovkej situácie, od komunikatívneho zámeru, podľa druhej je význam súčasťou znaku. Zvegincev dokladá, že obidve tézy

¹ *Teoretičeskije problemy prikladnoj lingvistiky*. Moskva 1965.

² *Semiotika i vostočnyje jazyki*. Moskva 1967.